

Handläggningen av ett tvångsmedelsärende vid Åklagarkammaren i Eskilstuna

1. SAMMANFATTNING

Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden har granskat handläggningen av ett tvångsmedelsärende i vilket en åklagare beslutat att underlåta att underrätta enskild om hemlig tvångsmedelsanvändning. Åklagaren har uppgett att den rättsliga grunden för beslutet var att inhämtningen skett i syfte att utreda vem som skäligen kunde misstänkas för brottet och att integritetsintrånget för den enskilde kunde bedömas som ringa.

Enligt nämnden har det inte framkommit något som talar för att integritetsintrånget i detta fall kunde antas vara ringa. Den enskilde borde alltså ha underrättats om tvångsmedelsanvändningen såvida inte sekretess hindrade detta.

Nämnden betonar vikten av att noggrannhet iakttas vid dokumentation av beslut och andra åtgärder.

2. BAKGRUND

Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden har underrättats om ett beslut om att underlåta att underrätta enskild om hemlig tvångsmedelsanvändning. Åklagaren har angett olika grunder för sitt beslut.

Nämnden beslutade den 14 december 2017 att granska handlingarna i tvångsmedelsärendet.

3. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER

3.1 Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Regler om hemliga tvångsmedel finns i 27 kap. rättegångsbalken (RB). I 27 kap. 19 § finns regler om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (hemlig övervakning). Hemlig övervakning innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress (19 § första stycket punkt 1), vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom

ett visst geografiskt område, så kallad basstationstömning, (19 § första stycket punkt 2), eller i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits (19 § första stycket punkt 3).

Hemlig övervakning får användas i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet, om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § tredje stycket RB).

3.2 Underrättelse till enskild

Huvudregeln är att den som är eller har varit misstänkt för brott ska underrättas om hemlig tvångsmedelsanvändning som han eller hon har utsatts för (27 kap. 31 § första stycket RB). En underrättelse behöver dock inte lämnas om viss sekretess gäller (27 kap. 33 § andra stycket). I fall där det är fråga om hemlig övervakning i förhållande till annan än den misstänkte behöver en underrättelse inte lämnas om inhämtning skett i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet och integritetsintrånget kan antas vara ringa (31 § andra stycket).

Av förarbetena till 27 kap. 31 § andra stycket RB framgår att integritetsintrånget för den enskilde kan antas vara ringa i den situation då bearbetning av uppgifter görs i skedet efter en basstationstömning. Sådan bearbetning kan, om det rör sig om en enstaka inhämtning av uppgifter i ett tidigt skede av brottsutredningen och åtgärden inte leder till några ytterligare åtgärder mot den enskilde, medföra att undantag från underrättelseskyldigheten anses motiverad.¹

En underrättelse ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen, dock senast en månad efter det att förundersökningen avslutades (27 kap. 31 § fjärde stycket RB). Skyddas uppgifterna av vissa bestämmelser om sekretess ska underrättelsen skjutas upp till dess sekretess inte längre gäller (27 kap. 33 § första stycket). Har det på grund av sekretess inte kunnat lämnas någon underrättelse inom ett år från det att förundersökningen avslutades får underrättelse underlåtas (33 § andra stycket). Åklagaren är i dessa fall skyldig att underrätta nämnden om sitt beslut (14 b § andra stycket förundersökningskungörelsen [1947:948]).

3.3 Dokumentation

Enligt Åklagarmyndighetens föreskrifter om diarieföring (ÅFS 2005:19) ska uppgifter om hemliga tvångsmedel registreras i ett tvångsmedelsdiarium (3 §). De uppgifter som krävs för att kunna följa handläggningen av ett ärende ska registreras i diariet (6 §).

¹ Prop. 2011/12:55 s. 106.

4. UTREDNINGEN

Nämnden har tagit del av handlingarna i tvångsmedelsärendet av vilka bl.a. följande framgår.

En åklagare har vid två tillfällen i augusti 2015 ansökt om och beviljats tillstånd till hemlig övervakning. Den första ansökan avsåg tillstånd till inhämtning av uppgifter om dels meddelanden som har överförts till eller från ett telefonnummer, dels vilket geografiskt område detta telefonnummer har funnits i. Syftet med åtgärden var att utreda vem som skäligen kunde misstänkas för brottet. Övervakningen avsåg ett mobiltelefonnummer som innehades av en ungdom. Tillstånd beviljades för en tidsperiod om åtta dagar. Den andra ansökan gällde tillstånd till basstationstömning (dvs. inhämtning av uppgifter om vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som funnits inom ett visst geografiskt område).

Den 31 oktober 2017 beslutade åklagaren att lägga ned förundersökningen med motiveringen att det inte går att bevisa vem eller vilka som har begått gärningen. I motiveringen anges också att polisen beslutade att lägga ned förundersökningen den 19 januari 2016.

Beslut om att underlåta att underrätta den enskilde om den hemliga övervakningen såvitt avser det första tillståndet fattades av åklagaren samma dag som denne beslutade att lägga ned förundersökningen. I beslutet anges att den enskilde inte kan underrättas på grund av sekretess enligt 18 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och att ett år har gått sedan förundersökningen avslutades. I beslutet anges även att tvångsmedlet inte lett fram till att någon skäligen kan misstänkas för brott och att integritetsintrånget kan bedömas som ringa.

Nämnden har inhämtat upplysningar från berörd åklagare och kammarchefen. Av upplysningarna framgår sammanfattningsvis följande.

Åklagaren var förundersökningsledare och förundersökningsledarskapet har inte övergått till polisen. När det kom till åklagarens kännedom att Polismyndigheten lagt ned förundersökningen beslutade även åklagaren att lägga ned förundersökningen. Denna åtgärd vidtogs för att avsluta ärendet hos Åklagarmyndigheten.

Den rättsliga grunden för beslutet att underlåta att underrätta den enskilde är att inhämtningen skett i syfte att utreda vem som skäligen kunde misstänkas för brottet och att integritetsintrånget för den enskilde kunde antas vara ringa. Åklagaren har av misstag använt en mall vilket medfört att beslutet felaktigt ger

intryck av att sekretess hindrade att underrättelse lämnades. Anledningen till att fel mall valts beror delvis på att nya mallar och nya rutiner hade införts.

Åklagaren har till stöd för sin bedömning av att integritetsintrånget var ringa hänfört sig till vad som anförts i förarbetena till den aktuella bestämmelsen.

5. NÄMNDENS BEDÖMNING

Av utredningen framgår att såväl åklagare som Polismyndigheten beslutat att lägga ned förundersökningen. Eftersom ledningen av förundersökningen inte övergått till Polismyndigheten är det åklagarens beslut som utgör utgångspunkt för fullgörandet av underrättelseskyldigheten.

Det första beslutet om hemlig övervakning avsåg tillstånd till inhämtning av uppgifter om dels meddelanden som hade överförts till eller från ett telefonnummer, dels i vilket geografiskt område detta telefonnummer har funnits under en period av åtta dagar. Nämnden konstaterar att det brott som föranledde tvångsmedelsanvändningen var tillräckligt allvarligt. Åklagaren har gjort gällande att den enda grunden för att underlåta att underrätta den enskilde var att inhämtningen gjorts i syfte att utreda vem som skäligen kunde misstänkas för brottet och att integritetsintrånget kunde antas vara ringa.

Med hänsyn till att tvångsåtgärden omfattat inhämtning av uppgifter om såväl meddelanden som geografisk positionering beträffande ett visst telefonnummer och inte varit helt tillfällig kan integritetsintrånget typiskt sett inte anses vara ringa. Det har inte framkommit något i detta fall som ger anledning till en annan bedömning. Den enskilde borde alltså ha underrättats om tvångsmedelsanvändningen såvida inte sekretess hindrade detta.

Genom att åklagaren använde fel mall har beslutet inte återspeglat det verkliga skälet för att underlåta att underrätta den enskilde. Nämnden betonar vikten av att noggrannhet iaktas vid dokumentation av beslut och andra åtgärder.

Det andra beslutet om hemlig övervakning avsåg en basstationstömning. En sådan åtgärd utlöser inte underrättelseskyldighet i förhållande till innehavare av de telefonnummer och andra adresser som hämtats in. Anledningen till detta är att en basstationstömning inte riktas mot ett telefonnummer eller annan adress eller viss kommunikationsutrustning.² Någon underrättelseskyldighet förelåg således inte och åklagarens handläggning i denna del är alltså rättsenlig.

² Fitger, Peter m.fl., Rättegångsbalken (december 2017, Zeteo), kommentaren till 27 kap. 31 §.

6. BESLUT

Med dessa synpunkter avslutas ärendet.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Gunnel Lindberg

I avgörandet har deltagit: Gunnel Lindberg (ordförande), Barbro Thorblad, Cecilia Dalman Eek, Linnéa Darell, Berit Jóhannesson, Zayera Khan, Christina Linderholm, Ewa Samuelsson och Jonas Åkerlund (enhälligt).

Föredragande: Emma Hultqvist

Expedition till:

Åklagarkammaren i Eskilstuna (ärende HTMA-1385-17)

För kännedom till:

Åklagarmyndigheten (Huvudkontoret, Tillsynsavdelningen)

Ekobrottsmyndigheten